

ТАҚРИЗИ

**муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Абдуев Эмом Субҳонович дар мавзуи
“Лексикаи ғазалиёти Толиби Омулӣ” барои дарёфти дараҷаи илмии
номзади илми филология аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ**

Забони тоҷикӣ яке аз забонҳои бою ғанӣ маҳсуб ёфта, барои ҳифозати таърих, фарҳанг, санъат ва анъанаҳои миллати тоҷик шароити мусоидро фароҳам меорад.

Бойгариҳои ҳар як забонро маҳз таркиби луғавӣ ва қабатҳои услубии он ташкил медиҳад. Пӯшида нест, ки таркиби луғавии забон дар ҳама давру замон аз ҳисоби шеваю лаҳҷаҳо тақмил меёбад. Аз ин рӯ, олимони соҳаи забоншиносӣ дар баробари дигар шохаҳои илми забоншиносӣ, ба монанди овозшиносӣ, сарфу нахв, луғатшиносӣ ба масъалаи таҳқиқи омӯзиши яке аз шохаҳои умдатарини илми забоншиносӣ - диалектология (лаҳҷашиносӣ), ки барои нигоҳдории асолати миллӣ ва фарҳангии ҳар як халқу миллат хизмат мекунад, тавачҷуҳи махсус зоҳир намуда, мекушанд, ки дурдонаҳои ин сарвати бебаҳоро ба даст оварда мавриди омӯзишу таҳқиқи илмӣ қарор диҳанд.

Бояд қайд кард, ки шоирону нависандагон барои умри абадӣ бахшидани вожаҳои шевагию лаҳҷавӣ дар қатори дигар қаламкашон саҳми бориз доранд. Зеро бо туфайли эҷодиёти пурғановати онҳо, хангоми фардиқунонии қаҳрамонҳои осори бедеӣ вожаҳои ғавқуззикр қорбурди васеъ доранд. Толиби Омулӣ аз ҷумлаи он шоирони собитқадамest, ки ашъораш, махсусан ғазалиёташ аз офаридаҳои халқӣ ба таври шоиста баҳравар гаштааст.

Диссертатсияи илмии Абдуев Эмом Субҳонович дар мавзуи “Лексикаи ғазалиёти Толиби Омулӣ” ба масъалаи омӯзишу таҳқиқи қабатҳои луғавии ғазалиёти Толиби Омулӣ бахшида шудааст.

Мубрамии таҳқиқ дар мавзуи интихобшуда аз он иборат аст, ки мавзуи мазкур дар забоншиносии тоҷик бори нахуст мавриди таҳқиқ қарор мегирад. Бинобар ин, омӯзиши он имкон медиҳад, ки чандин

масъалаи марбут ба лексикаи ғзалиёти Толиби Омулӣ роҳи ҳалли амиқи худро ёбанд. Дар баробари ин, омӯзиши лексикаи Толиби Омулӣ барои соири улуми инсонӣ матолиби илмӣ медихад, зеро эҷодиёти ӯ пахлӯхоеро дорост, ки арзишҳои инсонӣ, фалсафӣ, иҷтимоӣ, сиёсӣ ва фарҳангию таърихро фарогир аст.

Ҳадафи таҳқиқоти диссертатсионӣ таҳлилу баррасии вижагиҳои маъноиву луғавӣ, мазмуну мундариҷа, вижагиҳои корбурди лексикаи ғзалиёти Толиби Омулӣ ва мушаххас намудани нақши ин гурӯҳи луғавӣ маҳсуб мешавад.

Вазифаҳои таҳқиқот. Омӯзиш ва таҳлили вижагиҳои лексикаи ғзалиёти Толиби Омулӣ ҳадафи асосии таҳқиқи илмии мазкурро ташкил медихад.

Навгонии диссертатсия, пеш аз ҳама дар он зоҳир мешавад, ки вижагиҳои луғавию маъноии ғзалиёти Толиби Омулӣ бори нахуст ба тариқи монографӣ мавриди таҳқиқ қарор гирифтаанд. Дар диссертатсия таснифоти маъноиву луғавии вожагони ғзалиёти Толиби Омулӣ бо фарогирии истилоҳоти ирфонӣ ва таъбироти қуръонӣ мавриди таҳқиқу омӯзиши муназзам қарор дода шудааст.

Рисола аз рӯйхати муқаддима, се боб, хулоса ва феҳрасти адабиёт иборат буда, ҳаҷми умумии он 183 саҳифаи чопи компютериро дар бар мегирад.

Дар муқаддима доир ба мубрамият ва зарурати таҳқиқи масъалаи мазкур, дараҷаи аз худ шудани мавзӯи илмӣ, ҳадафу объекти таҳқиқот, мавзӯ ва масъалаҳои диссертатсия, нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда, эътимоднокии натиҷаҳои он, заминаҳои методологӣ ва назариявии он, навгонии илмӣ, аҳаммияти назариявӣю амалии пажӯҳиш баён гардида, мақсад ва вазифаҳои асосии диссертатсия мушаххас шудаанд.

Боби якуми диссертатсия “Масъалаҳои назарии лексика дар забони назм” ном дошта, аз се фсл иборат мебошад. Фасли якуми боби мазкур масъалаҳои назарии таҳқиқ ва таснифи лексикаи назм дар забони форсу

точикро дар бар мегирад. Дар ин фасл муаллифи диссертатсия дар бораи мақоми забон, алалхусус нуфузи забони тоҷикӣ дар миёни дигар забонҳо маълумот дода, омӯзишу таҳқиқи қабати лексикаи забони тоҷикиро дар заминаи осори шоирону нависандагон яке аз роҳҳои муайян кардани устуворӣ ва ғановати забони тоҷикӣ донистааст.

Фасли дуюми боб якум таҳти унвони “Таҳқиқи назарии лексикаи ирфонӣ дар забоншиносии тоҷик” масъалаҳои таҳқиқу омӯзиши лексика ва вожагони марбут ба ирфон ва тасаввуфро дар бар гирифтааст. Муаллифи диссертатсия дар ин фасл, чунон ки зикр кардем, вожаҳои ифодакунандаи мафҳуми ирфонӣ ва ва тасавуфро дар ғазалиёти Толиби Омулӣ ба риштаи таҳқиқ кашида, мақоми ин гуна воҳиди нутқро дар ғазалиёти шоир нишон додааст. Дар баробари ин, аҳаммияти истилоҳоти мазкурро дар соҳаи забоншиносӣ чунин зикр кардааст: “...Аз ин ҷост, ки хусусиятҳои забонии осори суфия аҳаммияти калон дорад. Мероси тасаввуфии то ба мо омадарасидаи даврони классикӣ на танҳо барои омӯзиши истилоҳоти суфияна, балки барои тамоми қисматҳои забон маводи мушаххасу аҳаммиятнок ба ҳисоб меравад” (авт., с. 10).

Фасли сеюми боби якум зери номи “Мубрамияти таҳқиқи лексика дар забони назм” робита ва пайвастагии таҳқиқи лексика мутаносибан ба забони ососри манзум, ки имрӯз забоншиносии назм дониста мешавад, дар асоси дастовардҳои илмӣ мавриди таҳлилу омӯзиш қарор дода шудааст.

Боби дуюми диссертатсия “Вижгиҳои луғавию маъноии лексикаи ирфонии ғазалиёти Толиби Омулӣ” ном дошта, аз панҷ фасл иборат мебошад. Дар ин боб вижагиҳои таносуби маъноӣ вожагон, сермаъноии вожаҳои динию ирфонии ғазалиёти Толиби омулӣ, муродифоти луғавӣ дар ғазалиёти шоир, мутазодҳои луғавӣ дар эҷодиёти Толиби Омулӣ, омонимҳои луғавӣ дар ғазалиёти шоир ба риштаи таҳқиқ кашида шудааст. Аз мутолиаи боби мазкур бармеояд, ки диссертант ҳангоми таҳлилу баррасии ин қисмати қор хунари волои суханпардозии шоири мумтоз Толиби Омулиро бо овардани далелҳои муътамад аз ғазалиёти шоир муайян ва дақиқ намудааст. Бинобар ақидаи диссертант шоир барои ифодаи каломии мавзун ва баёни сухани сарех

аз қабатҳои гуногуни лексикӣ нуктасанҷона истифода намудааст. Чи тавре ки аз андешаи диссертант маълум мегардад, истеъмоли вожаҳои динию ирфонӣ ғазалиёти шоирро аз нигоҳи назокату нафосати суҳангустарӣ рангу тобиши нав бахшидааст.

Боби сеюми диссертатсия таҳти унвони “Таснифоти мавзуии лексикаи ғазалиёти Муҳаммад Толиби Омулӣ” аз панҷ фасл иборат мебошад. Дар ин боб лексикаи антропонимӣ, тасвири номҳои ҳархела, номи растанию дарахтҳо, номи маҳал ва руду обҳо дар ғазалиёт ва лексикаи зономӣ дар ғазалиёти толиби Омулӣ ба доираи таҳқиқ кашида шудааст. Диссертант дар ин қисмати рисолаи илмиаш кӯшиш намудааст, ки вожаҳои ғазалиёти шоирро аз нигоҳи мавзӯ дастабандӣ намояд. Дар ин қисмат басо мушкилписанд комёб шудааст. Аз таснифоти мавзуии лексикаи ғазалиёти Толиби Омулӣ, чунон ки диссертант дар қисмат зикр намудааст, шоир вожаҳоеро монанди номҳои одамон, маҳал, растаниву дарахтҳо руду обҳо, номҳои ҳайвонотро дар ғазалиётҳо бамавқеъ қорбааст намудааст.

Шоир бо тӯфайли қорбурди номҳои одамон дар ин қисмати қор аз ҳаёти одамони начиб, паёмбарон, ҳодисаҳои табию таърихӣ ёд кардааст. Масалан, шоир дар ду мисраи зерин дар қолаби воҳиди фразеологӣ номи ҳазрати Нӯхро овардааст:

Баски тӯфони ашки мо зада мавҷ,

Киштии Нӯҳ гаҳвора шудааст (авт. 15).

Бояд махсус таъкид намуд, ки диссертант ба ҳамин монанд мисолҳои ҷолибро аз ғазалиёти шоир гулчин намуда, бо маҳорати баланд дар ғазалиётҳо истифода намудааст.

Чунон ки аз баррасии боби сеюм бармеояд, диссертант ҳангоми таҳқиқ дар ин қисмати қор ба комёбиҳои назаррас ноил шудааст.

Аз таҳлилу баррасии мавзӯ аз ҷониби диссертант метавон чунин ҳукми одилона баровард, ки вожаҳои динию ирфонӣ ва дигар калимаҳоро дар ғазалиёти Толиби Омулӣ ба ҳунару салиқаи баланди эҷодӣ мавриди истифода қарор гирифтаанд. Дар навбати худ муҳаққиқ ин назокат ва ҷаззобияти услуби ҳоси шоирро ба ҳубӣ аз ҷиҳати таҳлили

маводи баррасишаванда ҳамачониба фаро гирифта, ба ҳадафҳои дар пеши худ гузошта расидааст.

Дар қисмати хулоса мазмуну муҳтавои диссертатсия ба тариқи фишурда дар 10 банди чудоғона натиҷагирӣ шудааст.

Диссертатсияи мавриди назар дар баробари муваффақиятҳои арзишманд аз камбудихо ӯрӣ нест ва зикри чанде аз онҳоро ба хотири пешрафти корҳои минбаъдаи диссертант лозим мешуморем:

1. Дар мундариҷаи диссертатсия унвони боби дуюм чунин ёд шудааст: “Вижғҳои луғавию маъноии лексикаи ирфонии ғазалиёти Толиби Омулӣ”. Аммо дар автореферат бошад, бо чунин шакл зикр шудааст: “Вижғҳои луғавию маъноии лексикаи ирфонии ғазалиёти Муҳаммад Толиби Омулӣ”.

2. Беъзе ҷумлаҳои диссертатсия ва автореферат таҳрирталабанд (саҳифаҳои 3, 4, 7, 8).

3. Дар автореферат фаслҳои боби сеюм рақамгузори нашудаанд.

4. Дар диссертатсия феълҳои сунъисохт ва услубан хато ба мушоҳида расид. Чунончи: ба ҷойи рӯ овардааст – даст задааст, ба ҷойи мушоҳида мешавад – ба ҷалби назар мушоҳид шуданд, ба ҷойи ғанӣ гаштааст – самар гирифтаанд, ба ҷойи зикр шудааст – ба зикр шудааст, ба ҷойи зикр шудааст – ба зикр овардааст, ба ҷойи пайдо мешавад – ҳастӣ мегирад нодуруст истифода шудаанд.

5. Диссертатсияи мавриди назар босаводона навишта шуда, вале аз ғалатҳои имлоӣ ва услубӣ ӯрӣ нест. Чунончи: а) ғалатҳои имлоӣ (с. 3, 4, 8, 9, 10); б) ғалатҳои услубӣ (с. 3, 4, 7, 15).

Бояд махсус қайд намуд, ки камбудихои ҷойдошта ба ҳеҷ вачҳ арзиши илмии диссертатсия ва таҳқиқоти анҷомдодаи диссертантро кам карда наметавонанд, зеро муаллифи он аз уҳдаи иҷрои мақсаду вазифаҳои дар кори таҳқиқотии худ гузошта сарбаландона баромадааст.

Диссертатсия аз нигоҳи сохтор, муҳтаво, забон ва равиши таҳқиқ мукамал мебошад. Сохтор ва муҳтавои автореферат бо диссертатсия

мувофиқати комил дошта, он ва мақолаҳои банаширрасонидаи муаллиф мазмуну мухтавои диссертатсияро пурра инъикос менамоянд.

Диссертатсияи Абдуев Эмом Субҳонович дар мавзуи “Лексикаи ғазалиёти Толиби Омулӣ” ба талаботи бандҳои 31-35-и Тартиб додани дараҷаи илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021 тасдиқ шудааст, чавобгӯ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмии номзади илми филология аз рӯи ихтисоси 10.02.01–Забони тоҷикӣ мебошад.

Номзади илми филология, муаллими

калони кафедраи забони тоҷикии

Донишгоҳи Славянии Россия ва Тоҷикистон

Амлоев А. Я.

Суроға: 734025 Ҷумҳурии Тоҷикистон,
шаҳри Душанбе, кӯчаи М. Турсунзода, 30.

Тел.: (+992) 917 58 77 78

E-mail: amloev@mail.ru

« 27 » 08 2023с.

Имзои Амлоев Аминҷонро тасдиқ мекунам,
сардори Раёсати кадрҳои Донишгоҳи Славянии
Россия ва Тоҷикистон

Раҳимов А. А.

Суроға: 734025 Ҷумҳурии Тоҷикистон,
шаҳри Душанбе, кӯчаи М. Турсунзода, 30.

Тел.: (+992 37) 221 35 50

E-mail: rtsu-1996@mail.ru

« 27 » 08 2023с.